

Die ungeteilte Unterrichtszeit an Volksschulen : Der Vormittagsunterricht, von *C. Müller* (Gerdes und Hödel, Berlin 1902. 72 lap.)

Schulfreie Nachmittage ? Eine Erwägung schulhygienischer Forderungen, von *O. Eberhard* (Bielefeld, A. Helmich 18 lap.)

Aus welchen Gründen ist die ungeteilte Unterrichtszeit erstrebenswert und welche Schritte sind zur Einführung derselben zu tun ? von *W. Tegeder* (Bielefeld, A. Helmich, 15 lap.)

Az egyhúzámban való tanításnak kétes és vitás intézménye mind szélesebb mozgalmat kelt német őshazájában, ami az időszaki tanügyi bibliographián is megérzik. Aránylag új s kevésbé kopott téma ez, tehát hálás szóban, írásban, de még inkább annak ígérkezik a valóságban. A német tanítóvilág mintegy két táborra szakadt s küzd a reform mellett vagy ellene a gyakorlatnak és elméletnek fegyvereivel, avagy elismert tekintélyeknek nyilatkozataival. *Müller* füzete sok értékes anyagot halmaz fel a reform érdekében s jól átgondolt terv szerint férközik tárgyához. Rövid történeti bevezetés után megvilágítja a kérdésnek egészségi, társadalmi, tanítási és nevelési oldalát, áttekinthetően csoportosítja az érveket és ellenérveket (3—5. lap), táblázatba foglalja az iskoláknak küldött kérdőívek eredményeit (48—52. lap), útbaigazítást ad a megvalósítás dolgában s a függelékben még egyéb használható anyagot hord össze, a forrásmunkák összeállításán kívül (72. lap). Jóllehet feltétlen és lelkes híve az egyhúzámban való tanításnak, gyakorlati indítványai mérsékeltek s részben még az ellenpárt részéről is elfogadhatók. Így az első osztályra a heti óraszámnak legfeljebb 18-ra való leszállítását követeli, úgy hogy reggel 9-től 12-ig folyjon a tanítás; a második osztályban az óraszám 4×3 és 2×4 , a harmadikban 6×4 legyen. Ennél tovább azonban nem mennének, mert az ötödik délelőtti órát valóságos merényletnek tartjuk.

Tegeder még radikálisabb híve a reformnak és az ötórás délelőtti tanítás mellett száll síkra, melyet kellő szünetek mellett nemcsak lehetségesnek, de a délutáni tanításnál eredményesebbnek is tart. Az orvosok ellenvetéseit «spekulációknak és szemlélődéseknek» mondja és velök szembeállítja a gyakorlati pedagógusok tapasztalatát, mely szerint «az ötórás tanítás általában nem megerőltetőbb, mint a négyórás». (?) Ép azért a délutáni tanításnak 3-tól 5-ig való áthelyezését is ellenzi. Az egészségi tényezők után sorra veszi a pädagogiai és nevelési érveket, idézi *Müller* statisztikai adatait és a Königsbergi kedvező tapasztalatokat s magának a tanítónak megterhelését ezzel a szép mondással üti el: «Azt hiszem a tanítók szívesen hozzák majd meg ezt az áldozatot (?) abban a felemelő tudatban, hogy a délután egészen az övék lesz.» Ezt én nemcsak hiszem, de tudom és értem.

A megvalósításra irányuló kezdeményezést a szülőknek felvilágosításán és szavaztatásán kezdené, az iskolai hatóságokkal szemben többek között mint hathatós érvet a fűtőanyagban elérhető tetemes megtakarítást is ajánlja. (!)

Eberhard mint ellenzék a reform hívei után megszólaltatja ellenzőit is, a kiknek táborában látjuk *Krafft-Ebinget* és *Virchowot*. De ennél is nyomósabb a «*Königlich preussische wissenschaftliche Deputation für das Medizinalwesen*»-nek még 1869-ből kelt szakvéleménye, melyben többek között ez foglaltatik: «Az egyetemeken szerzett tapasztalatok igazolják, hogy még a szorgalmas hallgató is csak nehezen bír el öt egymásután következő előadási órát (helyesebben $\frac{3}{4}$ vagy $\frac{1}{2}$ órát!) és az utolsó órában már nem rendelkezik testi és szellemi frissességgel.» Minthogy a tanulókkal és tanítókkal szemben támasztott igények azóta még gyarapodtak, könnyen elképzelhető, hogy mit jelentene ez a rendszer az elemi iskolában! Fejtegetéseinek további folyamán a kérdésnek egyéb, gyakorlati jelenségeivel foglalkozik, melyek végeredményben egy a mai állapotból kiinduló olyan megalkuvásra vezetnek, hogy a 3 órás délelőtti tanításra egy 3 órás szünet után egy 2 órás délutáni tanítás következék. Az iskola valódi értelmében *nevelő-oktató* intézmény, mely eleve kizárja, hogy a lakosság zömének gyermekeit egész délután szabadjukra engedje.

A ki ebben a legújabb, nálunk kétség kívül német minta után nagy garral hirdetett egyedülüdvözítő reformban alaposabb tájékozást kíván szerezni, annak mindhárom dolgozatot bátran ajánlhatom. Nekem sok tanulsággal szolgáltak a kérdésnek beható tanulmányozása közepette s csak megerősítettek abban a *pædagogiai lelkiismeret* által ellenállhatatlanul hangoztatott követelésben, hogy a gyermek érdeke valamennyi tényező között első és legfontosabb lévén, a 4—5 órás egyhuzamban való tanítás az elemi iskolában mellőzendő s erőnket hálásabb és sürgősebb reformokra, *belső* reformokra fordíthatnók. *kf.*

Über den Stand der Schulhygiene in Deutschland, von *H. Griesbach* (Lipese 1903, 50 lap).

Egy nagyon érdemes s olvasóink előtt előnyösen ismert szerzőnek sok tekintetben tanulságos dolgozatáról van itt szó, melyet a «*Gesellschaft deutscher Naturforscher und Ärzte*» tavalyi közgyűlésén mutatott be. Hogy az iskolai egészségügynek mai állapotáról hiteles képet nyerjen, *Griesbach* 50 főkérdésből álló részletes kérdőíveket küldött szét a német birodalom összes középiskolájának s azonkívül vagy 6000 felső nép- és polgári iskolának. Ebben a füzetben közli a válaszok főbb eredményeit és a végén lenyomatja a kérdéseket is. A gazdag s 17 táblázatban számokkal is feltüntetett anyagot három